

NSOS HØRINGSINNSPILL TIL STORTINGSMELDING OM ARBEIDSRELEVANS I HØYERE UTDANNING

Norsk studentorganisasjon (NSO) ønsker å takke Kunnskapsdepartementet (KD) for muligheten til å komme med et høringsinnspill om den kommende stortingsmeldingen om arbeidsrelevans i høyere utdanning.

Mange av begrepene som brukes når man prater om arbeidsrelevans har ulik kultur i ulike deler både internt i sektoren og eksternt. NSO mener det derfor vil være hensiktsmessig med en tydelig avklaring på videre begrepsbruk gjennom stortingsmeldingen. Her tenker vi spesielt på hva relevans og involvering av arbeidsliv har å si sett opp mot studienes læringsutbyttebeskrivelser.

Studentenes problembeskrivelse av dagens situasjon

De fleste studenter søker seg til en utdanning innenfor et fagfelt de er interessert i og som etter endte utdanning vil lede til en relevant jobb. Studentenes opplevelse av praksis, både i profesjons- og disiplinfag er et viktig verktøy for å utvikle og ta temperaturen på dagens opplevelse av arbeidsrelevans. Gjennom NOKUT sine rapporter "Operasjon Praksis" ser man at de studentene som til vanlig har den tradisjonelle praksisen i en bedrift/institusjon stort sett er fornøyde det faglige utbytte praksisen gir¹. Rapporten viser også at mange av de med obligatorisk praksis ikke er like fornøyde med organiseringen og kommunikasjonen rundt den obligatoriske, organiserte praksisen.

Organisert praksis er en tradisjonell og enkel måte å få en tilnærming til arbeidslivet på i norsk høyere utdanning, men arbeidsrelevans kan defineres som så mye mer. Mange av problemene studentene skisserer kan ofte sees på på to forskjellige måter. De studentene som har obligatorisk og organisert praksis får prøvd ut sine kunnskaper fra lesesalen på en helt unik måte, og praksisen dekker som regel læringsutbytte som ikke kan oppnås uten praksis. Men ikke helt uten utfordringer. Ofte ser man at det er for få praksisplasser sammenlignet med hvor mange studenter det er, i noen tilfeller vil dette bety at studentene må reise langt for sin praksisperiode.

Dersom studentene får praksisplass langt unna sin institusjon ser man at reiseveien som en pendlerrute ofte blir for lang. Som følge av dette ser mange studenter seg nødt til å ha to bosteder for å få endene til å møtes tidsmessig under denne perioden. Dette er en løsning som ikke er ideell for studenter som allerede er i en økonomisk presset situasjon. Husleie for 2 boliger i en begrenset periode hvor det oftest i tillegg er vanskeligere å kombinere studier med deltidsjobb er krevende både med tidsbruk på å finne bolig, avvikle bo oppholdet etter endt praksis men også økonomisk. Institusjonene må ha en garanti for at studentene får praksis i nærheten av sin institusjon. Dersom dette ikke på noen som helst måte er mulig, må disse utgiftene dekkes slik at dette ikke blir en merkostnad for studentene.

De siste årene har det blitt mer oppmerksomhet om praksis også innenfor disiplinfagene og vi har sett at det har dukket opp praksistilbud på flere disiplinfag. De eksemplene vi kjenner til er dog praksistilbud på masternivå. Vi i NSO mener at det første og fremst er på bachelornivå det er behov for praksis, da det er på bachelor studentene gjør vurderinger av hvorvidt man opplever at studiet man har valgt er relevant (knyttet til frafall). I tillegg kan erfaringer fra praksis på bachelornivå ha

¹ https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/wiggen_studentenes-tilfredshet-med-praksis_8-2019.pdf

innvirkning på videre valg av studiespesialisering og forberede studenter på blant annet valg av oppgave på master. Når det opprettes praksistilbud til studenter innenfor disiplin fag er det ofte begrenset med praksisplasser. Vi har forståelse for at det er utfordringer med å tilby praksis til alle studenter. Dessverre er det vår erfaring at praksisplasser, i de tilfeller hvor det ikke er kapasitet til alle studentene, ofte går til de studentene som har prestert best så langt gjennom studiene ved å ha best karakterer fra andre meninger, eller at det er praksisstedet som står for utvelgelsen av hvem de ønsker å ha i praksis. Vi mener dette er uheldig da det fort fører til at de studentene som kunne ha hatt størst læringsutbytte av praksis blir sortert bort. NSO mener utvelgelse av studenter til praksis der det ikke er kapasitet til alle skal skje basert på studentenes faglige orientering² og potensielt læringsutbytte.

NSOs prioriteringer

Arbeidsrelevans kan være en av de største motivasjonene gjennom et studium. For at dette skal være mulig mener NSO det er viktig at praksislignende undervisning og undervisningsformer som gir mer arbeidsrelevans, uten at det nødvendigvis er snakk om tradisjonell utplasseringspraksis, innføres i undervisningen på flere fagområder og studier enn hva som er tilfellet i dag. Vi mener fortsatt at det er de akademiske premissene/vurderingene som skal ligge i grunn, men at man kan ha praksislignende undervisning som en del av et variert undervisningsopplegg. Her er det tenkelig at læringsutbytte vil bli større, studentene vil være mer tilfreds og på sikt kan det være med på at frafallet synker. Spesielt i disiplin fagene ser vi at frafall blant deler av studentgruppen henger sammen med manglende kjennskap til hva kompetansen studier gir kan brukes til i arbeidslivet og at studentene derfor endrer studier til studier man opplever som mer arbeidsrelevante.

For at dette skal være mulig mener NSO at det må være bedre kontakt, muligheter for samarbeid og samarbeid mellom fagmiljøene i UH-sektoren og arbeidslivet som studentene skal ut i. Sammen med en økende anerkjennelse blant vitenskapelige ansatte om betydningen arbeidsrelevansen har for høyere utdanning.

For studenter er det viktig at kjennskap til hva den kompetansen man opparbeider seg gjennom studiene kommer av erfaring fra de oppgavene og den undervisningen man får som student. Derfor er det avgjørende at forståelsen av studiets relevans bygges opp i det ordinære studieopplegget gjennom for eksempel hvordan saker bedrifter arbeider med, debatter i nyhetene og lignende brukes som eksempler i forelesninger og at oppgaver man arbeider med er reelle oppgaver som likeså godt kunne være arbeidsoppgaver en ansatt i en relevant bedrift eller arbeidssted arbeidet med. For å få dette til er det helt grunnleggende at vitenskapelige ansatte ved universiteter og høyskoler har nært kjennskap til hva relevante arbeidssteder faktisk arbeider med nå for å kunne trekke dette inn i undervisningen. Den største utfordringen slik vi ser det er at mange vitenskapelige ansatte, spesielt innenfor disiplin fagene, har for liten kontakt og nettverk med arbeidslivet utenfor akademia.

Kommentarer til statsråden sine ambisjoner

Statsråden har i sitt innspillbrev listet opp en rekke ambisjoner. NSO ønsker først og fremst å rose statsråden for å sette fokus på og styrke kvaliteten og arbeidsrelevansen i høyere utdanning. Med det stiller NSO seg bak disse ambisjonene, men savner målsettinger om hvordan studenter skal føle et eierskap til kunnskapen de tilegner seg og hvordan denne kan omsettes i arbeidsmarkedet.

Til ambisjonen om å styrke entreprenørskap og innovasjon i høyere utdanning håper NSO at statsråden ønsker å styrke dette inn i allerede eksisterende studieportefølje hos institusjonen, ikke som egne studietilbud som ikke har faglig kobling til det man i utgangspunktet studerer. Den utviklingen vi har sett så langt i høyere utdanning i stor grad, men ikke utelukkende, handlet om å

² Med orientering tenker NSO i dette tilfellet på tidligere spesialisering og fordypning samt interesse for fremtidig faglig spesialisering.

lage egne studieprogrammer (gjærne på masternivå) i entreprenørskap. Vi mener det er mer relevant om entreprenørskap og kunnskap om innovasjon blir mulig å bake inn i allerede eksisterende studieprogrammer slik at innovasjon og entreprenørskap ikke bare er noe man får kompetanse i dersom man spesifikt velger egne studieprogrammer for dette.

Kommentarer til statsråden sine hovedutfordringer

I høringsbrevet ber statsråden om innspill på de hovedutfordringer som skisseres i brevet. NSO mener statsråden har skissert opp mange gode hovedutfordringer som samsvarer med de utfordringene vi ser i dag i høyere utdanning. Vi ønsker å trekke frem viktigheten rundt punktet som omhandler studentaktive lærings- og vurderingsformer og andelen praksisplasser. Dette er klare prioriteringer som det må settes fokus på i denne meldingen.

Statsråden skisserer at RSA har fungert etter planen i varierende grad. RSA er i dag et overordnet, sentralt organ i sektoren. Med dette som hovedarbeidsform kan det være vanskelig å få gjort noe utvikling på noe annet nivå enn strategiske vurderinger.

NSO er enige i at RSA ikke virker optimalt nå i forhold til hva de var tenkt til. Oppgavene RSA var ment til å dekke må ned på de enkelte fagmiljøene slik at det blir en tettere tilknytning mellom fagmiljøene og arbeidslivet innenfor fagfeltet. Med dette samarbeidet kan det tenkes at det i større grad vil være mulig å få til konkrete endringer i studieprogrammene slik at de i større grad vil ha en nærhet til arbeidslivet slikt som var tenkt RSA ordningen skulle sikre.

NSO er også kritiske til at styrkning av karriereveiledning og informasjon til studentene alene vil hjelpe på hvordan de kan bruke kompetansen sin. Vi mener det er viktigere at studentene har pensum og arbeidsoppgaver som inneholder aktualitet til fagfeltet slik at man kan se hva kunnskapen kan brukes til. Dette kan styrkes med besøk til eller av relevante aktører og å jobbe ut ifra dagsaktuelle temaer variert i undervisningen.

Samarbeid

I høringsbrevet stilles det under kapittel 3 *Samarbeid om studentenes læring* spørsmål om hva som er de viktigste grepene for at studentene får god informasjon og veiledning om hvordan de kan bruke kompetansen sin i arbeidslivet. NSO ønsker her å påpeke at hvorvidt studenter har kjennskap til hva deres kompetanse kan brukes til i arbeidslivet ikke er et spørsmål om informasjon eller veiledning. For oss er det grunnleggende at forståelse for hva din kompetanse kan brukes til er en forståelse man får gjennom egen erfaring. Erfaring handler her om at man som student selv får erfart hva det å bruke det du lærer i studiet på aktuelle og arbeidsrelevante saker og problemstillinger innebærer. Hvis studenter i høyere utdanning skal vite hvordan kompetansen deres kan brukes i arbeidslivet må de selv ha erfart dette, ikke ha blitt fortalt det. Å ha erfart det selv handler om at undervisningsformene, pensum, oppgaver og involvering av arbeidslivet underveis i studiene gir studentene kjennskap til hvordan enkelte aktører i arbeidslivet jobber og hvilke saker de arbeider, og for eksempler at undervisningen gjør pensum og forelesninger relatert til konkrete saker som er på dagsorden i samfunnsdebatten eller lignende.

Bedre arbeidsrelevans i høyere utdanning er ikke mulig for universiteter og høyskoler å oppnå alene. For å oppnå bedre arbeidsliv må samarbeidet mellom universiteter og høyskoler på den enes siden og arbeidslivet på den andre siden bli bedre. En styrking av dette samarbeidet er avhengig av initiativ fra begge parter. I dag virker det på oss som at både initiativ og etablert samarbeid i for stor grad er avhengig av enkeltindivider og såkalte "ildsjeler". De mer strukturerte formene for samarbeid, som RSA, svarer ikke til behovet med tanke på kontakt og samarbeid innenfor fagområder. Vi i NSO forventer derfor at regjeringen i arbeidet med meldingen ser på hvilke (eventuelle kulturelle) hindre som er i veien for at det opprettes bedre kontakt og samarbeid mellom institusjonene og arbeidslivet, spesielt med tanke hvilke forventninger disse partene har til hverandre og hvordan hver av dem bør arbeide for å etablere bedre kontakter.

Myndighetsnivå

Vi i NSO ønsker å benytte denne muligheten til å skissere noen premisser vi mener må ligge til grunn for det videre arbeidet med denne stortingsmeldingen. Her ønsker vi hovedsakelig å presentere våre tanker om hva arbeidsrelevans *ikke* er. Første og fremst er det viktig å si at arbeidsrelevans i høyere utdanning ikke er at arbeidslivets ønsker om faglig innhold automatisk legges til grunn for valg av pensumlistor eller beslutninger om faglig innhold i emner eller sammensetning av emner i studietilbudene. Faglige vurderinger av innhold i studier skal alltid fattes av vitenskapelige ansatte ved universiteter og høyskoler. Dialog mellom arbeidslivet og universiteter og høyskoler om dette innholdet er derimot ønskelig som et innspill til de faglige valg fagmiljøene ved institusjonene gjør. På samme måte skal læringsutbyttebeskrivelser fullt ut bestemmes av fagmiljøet ved utdanningsinstitusjonene. Dette fordi studier i høyere utdanning alltid skal være fundert på akademiske premisser. Endringer i forskrifter eller lignende som åpner for at utenforstående får økt bestemmelse over innholdet i akademiske studier er ikke ønskelig.

Videre har det tidligere vært løftet forslag om opprettelse av stillinger ved universiteter og høyskoler hvor erfaring fra arbeidslivet skal vurderes som kriterier for ansettelse (blant annet foreslått av Underdal-utvalget 2018). NSO mener ansettelse i vitenskapelige stillinger (alle faste stillinger for undervisning og forskning ved universiteter og høyskoler) skal tilsettes i basert på vitenskapelig og pedagogiske kompetanse. Personer med kompetanse fra arbeidslivet kan benyttes i undervisning og som veiledere, men vitenskapelige stillinger i academia skal vurderes ut fra vitenskapelige kriterier. Dette fordi studier i høyere utdanning skal være forskningsbasert og for NSO innebærer dette at fagmiljøet som står for undervisningen skal ha forskningskompetanse.

Studentenes opplevelse av praksis har mye å si for læringsutbytte. For at studentene skal ha best mulig opplevelse og dermed best mulig læringsutbytte må det være en viss forventning mellom lærestedet og praksisplassen. Dette forankres best gjennom gjensidige forpliktende samarbeidsavtaler mellom utdanningsinstitusjonene og praksisplassen. Avtalene burde forankres på et eget ledernivå og evalueres jevnlig med rapporteringer fra evalueringene ut til relevante aktører.

Regelverket i Norge viser at forsikringsrettigheter for studenter er nokså komplisert og uoversiktlig. Studenter har yrkesskadedekning gjennom folketrygden §13-10 for skader de blir påført på undervisningsstedet i undervisningstiden (yrkesskade). Blir de påført skade utenfor undervisningen vil ikke særfordelene ved yrkesskade i folketrygden gjelde. Dersom skaden skyldes at noen har handlet uaktsomt eller den som har voldt skaden kan ha ansvar uten egen skyld (objektivt ansvar), vil studenten kunne kreve erstatning. Dette er imidlertid en tung prosess hvor det kan bli nødvendig å reise sak for domstolene. Studenten vil også ha bevisbyrden i situasjonen. Skal studentene ha en fullgod dekning hvis de blir utsatt for skade, må de tegne egne private forsikringer.

Arbeidstakere har i tillegg til folketrygden dekning via yrkesskedeforsikringsloven. Yrkesskedeforsikringsloven gir menerstatning (menerstatning er altså en erstatning for skader (varige mén) av ikke-økonomisk art) i tillegg til folketrygdens menerstatning ved yrkesskade. Arbeidstakere kan også i tillegg til folketrygdens ytelser få kompensasjon for inntektstap på grunn av yrkesskade etter yrkesskedeforsikringsloven og få dekket andre ekstrautgifter som skyldes skaden.

Studenter og ansatte vil derfor stå i ulik situasjon ved samme skade i forbindelse med undervisning, for eksempel på laboratorier. Også elever på grunnskole og videregående skole har ulykkesforsikring gjennom skolen for ulykker som skjer i opplæringstiden på opplæringsstedet som kan gi rett på dekning utover folketrygdens ytelser.

Studenter bør inngå som en del av arbeidstakerbegrepet i yrkesskedeforsikringsloven. Internasjonale studenter er ikke medlem av folketrygden. Staten må derfor, i samarbeid med utdanningsinstitusjonene, sikre at også internasjonale studenter er forsikret ved en ulykke eller uførhet under utdanningen.

Når studenter er i praksis skal de bli dekket av yrkesskadeforsikringsloven med praksisstedet som arbeidsgiver. Utfordringen er hvis studenter har praksis i utlandet. Da bør en også kunne organisere ordningen slik at studenter på organisert opphold i utlandet gjennom en norsk utdanningsinstitusjon blir omfattet av yrkesskadeforsikringsloven, gjerne med den norske utdanningsinstitusjonen som arbeidsgiver.

Avsluttende kommentarer

En viktig faktor for å ha suksess med økt arbeidsrelevans i undervisningen er at det er minst mulig krav og reguleringer i dette arbeidet som institusjonene må rapportere på. Samtidig så må fagmiljøene få mulighet og anledning til å finne sine egne løsninger på hvordan de ønsker kontakt med sine respektive miljøer i arbeidslivet.

Avslutningsvis vil NSO poengtere viktigheten av at sektoren fortsatt må ha som mål å følge dagens samfunnsoppdrag. Her skal de utdanne aktive borgere som skal bidra til samfunnsutvikling og fremtidens utfordringer, ikke bare dagens arbeidsmarked.

Oppsummering av NSOs prioriteringer

- At det må bli mer arbeidsrelevante undervisningsformer og -opplegg i flere fag, spesielt innenfor disiplinene og på bachelornivå.
- Det må bli bedre tilrettelegging for studenter i praksis når det kommer til reisevei og opphold og dekking av kostnader til dette.
- Institusjonene og de enkelte vitenskapelige ansatte må i større grad anerkjenne at studenter flest ikke utdannes for en karriere i akademia og se viktigheten av mer arbeidsrelevans undervisning.
- At læringsutbytte og faglige vurderinger alltid ligger til grunn for innholdet i studiene.
- Samarbeid mellom akademia og arbeidslivet på fagområdenivå.
- Kvalitet i alle praksisprogram og en garanti for nok praksisplasser.

Kontaktpersoner NSO

Christina Eide, fagpolitisk ansvarlig, christina@student.no

Wenche D. Åsheim, politisk rådgiver, wenche@student.no